

Sygn. akt: I C 590/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 grudnia 2016 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Wojciech Waclaw
Protokolant:	p.o. sekr. sąd. Paulina Pawłowska

po rozpoznaniu w dniu 7 grudnia 2016 r. w Olsztynie

na rozprawie

sprawy z powództwa **L. W.**

przeciwko Przedsiębiorstwu (...) sp. z o.o. w R.

o nakazanie lub zapłatę

I oddała powództwo;

II nie obciąża powódki kosztami procesu na rzecz pozwanego.

Sygn. akt I C 590/16

UZASADNIENIE

Powódka L. W. wniosła o nakazanie pozwanej Przedsiębiorstwu (...) sp. z o.o. z siedzibą w R. ekshumacji trumny ze zwłokami zmarłego pochowanego w miejscu wydzierżawionym przez powódkę. W razie nie uwzględnienia tego roszczenia wniosła o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz kwoty 7.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 lipca 2015 r. do dnia zapłaty, oraz kosztami procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu swego stanowiska podniosła, że w dniu 22 sierpnia 2014 r. uściła na rzecz pozwanej opłatę tytułem odnowienia dzierżawy miejsca pochówku, w bezpośrednim sąsiedztwie wspólnego grobu rodziców powódki, W. i S. W.. W dniu 7 lipca 2015 r. w miejscu wydzierżawionym przez powódkę została pochowana bez jej wiedzy i zgody obca dla niej osoba. W związku z tym zdarzeniem powódka doznała krzywdy. Było to dla niej przykre doświadczenie, bowiem przez cały czas liczyła na to, iż w tym właśnie miejscu zostanie w przyszłości pochowana ona sama bądź inna bliska dla niej osoba. Negatywne odczucia powódki były tym bardziej dotkliwe, że o zdarzeniu powzięła informację niespodziewanie. Nie ma innego dostępnego miejsca, które zapewnia bliskie sąsiedztwo z grobem powódki. Powstała szkoda ma charakter nieodwracalny. Ekshumacja ciała T. P., pochowanego w miejscu wydzierżawionym przez powódkę, jej zdaniem stanowi dopełnienie czynności potrzebnej do usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych, stosownie do art. 24 § 1 k.c.

W odpowiedzi na pozew z dnia 01 sierpnia 2016 r. pozwana Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o. wniosła o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powódki na swoją rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

Odnosząc się do żądania dokonania ekshumacji pozwana stwierdziła, że jest ono sprzeczne z art. 5 k.c., zgodnie z którym nie można czynić ze swojego prawa użytku w sposób sprzeczny z jego społeczno-gospodarczym przeznaczeniem lub zasadami współżycia społecznego. Wskłajając się w spór powódka nie wzięła pod uwagę rodziny zmarłego T. i P.. Nadto powódka wbrew treści regulaminu cmentarza nie oznakowała zarezerwowanego miejsca tabliczką, co w zdecydowany sposób przyczyniło się do zaistnienia przedmiotowego zdarzenia. Do omyłkowej powtórnej sprzedaży spornego miejsca grzebalnego doszło w sposób nieumyślny, pod nieobecność osoby etatowo zajmującej się sprawami związanymi z zarządzaniem cmentarza.

Nadto wskazała, iż powódka nie wykazała, że doszło do naruszenia jej dobra osobistego, tym samym brak podstaw do zasądzenia zadośćuczynienia.

W piśmie procesowym z dnia 27 września 2016 r. pozwana podniosła, że powódka nie wykupiła prawa do miejsca grzebalnego, lecz jedynie odnowiła dzierżawę miejsca grzebalnego na kolejne 20 lat.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Powódka Ł. W. w sierpniu 2014 r. zwróciła się telefonicznie do pracowników pozwanej o zarezerwowanie na cmentarzu komunalnym w R. prawa do miejsca grzebalnego, w którym dotychczas pochowany był S. P., zmarły w dniu 13 lipca 1990 r.

Informację o planowanej likwidacji tego grobu powzięła ze znajdującej się na nagrobku tabliczki. Wskazane wyżej miejsce pochówku znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie grobu rodziców powódki, W. i S. W..

(ok. bezsporne)

Pozwana wystawiła z tego tytułu fakturę VAT, w której wskazano wartość (cenę) - 334,80 złotych. W jej treści pozwana zawarła wzmiankę, że zawarta umowa odnosi się do odnowienia dzierżawy na cmentarzu na 20 lat, oraz że dotyczy zmarłego S. P.. Powódka zapłaciła wymienioną kwotę w dniu 22 sierpnia 2014 r.

(bezsporne, faktura VAT z 18.08.2014 r., (...), k(...))

Zgodnie z pkt 3 ppkt 1 regulaminu cmentarza opłaty związane z pochówkiem dotyczą miejsc grzebalnych na 20 lat, grobów murowanych, grobów na urny ziemne oraz przedłużenie opłaty na następne 20 lat. W przypadku rezerwacji miejsca winno być ono ogrodzone lub oznakowane tabliczką przez osobę dokonującą rezerwacji. Powódka nie dokonała takiego oznaczenia.

(bezsporne, regulamin cmentarza, k. (...), zeznania J. L., k. (...), zeznania powódki, k. (...))

Na skutek omyłki pracownika pozwanej wpłatę powódki potraktowano jako przedłużenie prawa do miejsca grzebalnego, za co opłata jest prawie dwukrotnie niższa, niż za zarezerwowanie tego miejsca na nowo.

(bezsporne, zeznania J. L., k. (...))

W ewidencji pozwanej nie są odnotowywane osoby, które dokonują płatności za przedłużenie miejsca grzebalnego, a jedynie fakt dokonania takiego przedłużenia.

(dowód: zeznania T. C., k(...), zeznania J. L.)

W czerwcu 2015 r. w miejscu zarezerwowanym przez powódkę pochowany został T. P.. W sprawie tego pogrzebu z pracownikami pozwanej kontaktował się brat zmarłego.

(dowód: zeznania T. C., k(...))

W trakcie kolejnych odwiedzin grobu rodziców powódka zauważyła, że na zarezerwowanym przez nią miejscu został pochowany T. P.. Informacja ta bardzo poruszyła powódkę. Zgłosiła ten fakt zarządowi cmentarza, w rozmowach którym to odmówiła bezpłatnej rezerwacji na jej innego miejsca pochówku, nie wyrażając zgody na ugodowe propozycje pozwanej w tym zakresie.

Jednocześnie, prócz ewentualnej ekshumacji osoby pochowanej żądała alternatywnie zapłaty zadośćuczynienia.

(dowód: zeznania powódki, k(...))

Powódka zgłosiła szkodę ubezpieczycielowi pozwanej – (...) S.A., który po przeprowadzeniu postępowania likwidacyjnego wypłacił jej kwotę 334,80 złotych, odpowiadającą uiszczonej przez powódkę cenie. W pozostałym zakresie, tj. co do żądania zapłaty zadośćuczynienia w kwocie 25.000 złotych, ubezpieczyciel odmówił spełnienia świadczenia, wskazując na bezpodstawność tego żądania.

(bezsporne)

Sąd zważył, co następuje

Roszczenia powódki nie zasługiwały na uwzględnienie.

Na wstępie zauważyć należy, że znaczna część ustalonego przez Sąd stanu faktycznego pozostawała bezsporna między stronami. W rzeczywistości strony nie były one zgodne wyłącznie co do tego, czy doszło do naruszenia dóbr osobistych i czy zgłoszone żądania były zgodne z zasadami współżycia społecznego.

W niniejszej sprawie Sąd ustalił, że uiszczając opłatę w wysokości 334,80 zł zamiarem powódki była rezerwacja miejsca pochówku dla siebie lub innej bliskiej jej osoby.

Ustalając i oceniając w tej mierze stan faktyczny sprawy Sąd oparł się na dokumentach, których prawdziwości i wiarygodności żadna ze stron nie kwestionowała. Nadto Sąd przeprowadził dowody z zeznań świadków i przesłuchania stron, przy czym wynikające z tych dowodów okoliczności, niejednokrotnie wbrew wprost wyrażanemu stanowisku procesowemu stron, były co do zasady zbieżne.

Biorąc pod uwagę treść zeznań świadka T. C. oraz przesłuchanego w charakterze strony J. L., którzy przedstawili przyjętą i ugruntowaną procedurę rezerwowania miejsc pochówków oraz uiszczania opłat za przedłużenie terminu użycia grobu, Sąd doszedł do przekonania, iż przedmiotem oczekiwań ze strony powódki w rozmowie z pracownikiem pozwanego była nowa rezerwacja miejsca grzebalnego, a nie przedłużenie (odnowienie) terminu używania już istniejącego.

Jawi się to oczywistym o tyle, iż powódka zamierzała przejąć miejsce po osobie nie należącej do kręgu osób jej bliskich, lecz obcej, zaś wybór miejsca był nieprzypadkowy, obok miejsca pochówku rodziców.

Sama intencja rezerwacji nowej i wyłącznej a nie przedłużenia istniejącej była tu zatem oczywista, czego zresztą strona pozwana nie kwestionowała, proponując miejsce zamienne i godząc się na zapłatę pewnej kompensaty za zaistniałe zdarzenie.

Co należy zaś położyć na karb nieporozumienia wynikłego ze zbyt pobieżnego w ocenie Sądu ustalenia wzmiankowanych oczekiwań ze strony pozwanej faktycznym efektem zgłoszenia wniosku o rezerwację było w istocie przedłużenie jedynie rezerwacji już istniejącej, bez likwidacji istniejącego nagrobka należącego do osoby już pochowanej. Dowodzi tego choćby fakt, że uiszczona przez powódkę kwota odpowiadała cenie przedłużenia rezerwacji miejsca dotychczasowego, która niemal dwukrotnie niższa.

Wskazuje na to wystawienie faktury tytułem „odnowienia dzierżawy”, , co było wynikiem wzmiankowanego nieporozumienia, omyłki, czy przeinaczenia, nie zaś, jak początkowo próbowała to interpretować pozwana (k. (...)), celowego zarachowania uiszczonej opłaty z uwagi na deklarowane przez powódkę odnowienie rezerwacji istniejącego miejsca grzebalnego.

W tym zakresie w pełni wiarygodne były twierdzenia powódki przesłuchanej w charakterze strony. Powtórzyć jedynie należy, że w sąsiedztwie znajduje się grób jej rodziców i nie sposób uznać, aby była zainteresowana w przedłużeniu rezerwacji dla obcej osoby.

Sama jednakże niewłaściwie zrealizowana rezerwacja nie może w niniejszej sprawie stanowić o zasadności sformułowanych przez powódkę roszczeń i jest w konkretnym stanie faktycznym sprawy niniejszej dla zasadności obu żądań obojętna .

Przechodząc do rozważań prawnych bowiem, w pierwszej kolejności zauważyć należy, iż z treści pozwu wynika jasno, że Ł. W. upatrywała źródła ochrony prawnej w przepisach dotyczących ochrony dóbr osobistych, a więc art. 23 i n. k.c. Zgodnie z art. 24 § 1 k.c. ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie też dokonanego naruszenia może on także żądać dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia.

Oczywiście w tym miejscu w pierwszej kolejności wyjaśnienia i ustalenia wymagało, jaki jest charakter roszczenia powódki. W świetle dotychczasowego i ugruntowanego orzecnictwa Sądu Najwyższego grób nie stanowi przedmiotu odrębnej od gruntu własności, nie może stanowić przedmiotu użytkowania wieczystego ani żadnego z ograniczonych praw rzeczowych, co do zasady również nie może być przedmiotem działu spadku ani podziału majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami.

Z grobem jednak może być związany zespół praw majątkowych i niemajątkowych zwany prawem do grobu. Co do zasady wśród elementów majątkowych prawa do grobu wyróżnia się konieczność ponoszenia przez uprawnionego opłat za używanie grobu bądź wydatków związanych z urządzeniem grobu (np. wystawienie nagrobka).

Do drugiej grupy praw, a więc praw o charakterze osobistym, zalicza się m. in. prawo do urządzenia wystroju grobu, prawo odwiedzania grobu oraz wykonywanie zwyczajowo przyjętych czynności takich jak np. składanie wieńców, palenie zniczy (tak Sąd Najwyższy m. in. w wyroku z dnia 7 listopada 2002 r., II CKN 980/00; w uchwale z dnia 7 grudnia 1970 r., III CZP 75/70; w wyroku z dnia 7 lipca 2005 r., IV CK 42/05; w uchwale z dnia 2 grudnia 1994 r., III CZP 155/94).

Powódka podniosła, że na skutek zadysponowania jej kwaterą i pochowania w tym miejscu T. P. naruszono jej dobra osobiste w postaci prawa do grobu, rozumianego jako prawo do decydowania o miejscu pochówku. Wolą powódki było bowiem, aby po jej śmierci mogła być ona pochowana obok grobu jej rodziców, W. i S. W.. (względnie mogła tam pochować którąś z bliskich jej osób).

W świetle przywołanego orzecnictwa stwierdzić należy, iż faktycznie dopuszczalne jest żądanie ochrony prawa do decydowania o kwaterze, przy czym prawo to może mieć dwojaki charakter, zarówno majątkowy jak i niemajątkowy. Omawiane uprawnienie odnosi się bowiem przede wszystkim do możliwości decydowania o tym, kto ma być pochowany w przedmiotowym miejscu, co w określonych sytuacjach może się wiązać z roszczeniami majątkowymi (np. w przypadku „odstąpienia” osobie trzeciej zarezerwowanej kwatery za odpowiednią opłatą).

Z argumentacji wyłożonej szeroko przez powódkę wynika jednak, że istota przedmiotowego roszczenia związanego z prawem do decydowania o kwaterze, sprowadzała się od początku do ochrony praw niemajątkowych, nie zaś innych, skoro nie powoływała się na szkodę i to w jakiegokolwiek jej postaci. Wielokrotnie bowiem powódka podkreślała, że pozbawienie jej możliwości dysponowania kwaterą poprzez jej „sprzedaż”, skutkowało pochowaniem obcej dla niej osoby w miejscu przeznaczonym - zgodnie z jej zamysłem- dla niej lub bliskiej jej osoby.

Dokonując prawnej oceny żądania stwierdzić trzeba, że z całą pewnością wyżej wskazane uprawnienie może być uznane za mające charakter swobody niemajątkowego, co nie oznacza jednak automatycznie, że podlega ono ochronie jako dobro osobiste.

Dla skutecznego przedsięwzięcia środków tej ochrony niezbędnym jest bowiem zmaterializowanie się konkretnego prawa.

Prawo owo zdefiniowane jest jako szeroko rozumiane prawo do różnych form kultywowania pamięci osoby zmarłej, czy też prawo do pochowania zwłok zmarłej osoby bliskiej.

Logicznie rzecz zatem ujmując - najpierw musiałaby nastąpić śmierć bliskiej osoby, której kultywowanie pamięci stanowi przedmiot ochrony, w tym prawo do pochowania zwłok w posiadanej kwaterze, by można było rozważać naruszenia powyższego w kategoriach dóbr osobistych. (art. 10 ust. 1 u.c.c.z.- por. prócz już przywołanych, wyrok SN z dnia 31 03 1980 , II CR 88/80, 14 10 2011r. III CSK 340/10).

W ocenie Sądu dopiero wtedy uprawniony będzie miał skuteczną sposobność realizowania swojego niemajątkowego prawa poprzez możliwość podjęcia decyzji o pochowaniu osoby bliskiej i w dalszej konsekwencji kultywowania pamięci po zmarłej osobie. Prawo to winno zatem przybrać postać zdefiniowanego czy zmaterializowanego prawa podmiotowego, dopiero wtedy bowiem możliwym byłoby poddanie go stosownej ochronie prawnej z art. 23 i n. k.c.

Wcześniej natomiast miejsce, o którym mowa w pozwie jest jedynie określonym fragmentem przestrzeni grzebalnej, w której może być urządzone miejsce pochówku konkretnej osoby.

W konsekwencji też wskazane pozwem i zdefiniowane jego treścią roszczenie jest dla powódki prawem swobody jedynie potencjalnym.

W tym stanie rzeczy nie sposób w zaistniałym stanie rzeczy uznać, by doszło do naruszenia dóbr osobistych powódki, wobec czego zarówno roszczenie o usunięcie skutków naruszenia poprzez ekshumację, jak również żądanie zapłaty, podlegały oddaleniu jako niezasadne.

Niezależnie od poczynionych wcześniej rozważań żądanie dokonania ekshumacji winno być oddalone w oparciu o inną samoistną podstawę w ramach nadużycia prawa podmiotowego z art. 5 k.c.

Wskazać bowiem należy, iż niewątpliwie rodzina T. P. otrzymała od podmiotu uprawnionego (w dobrej po jej stronie wierze) wyznaczone dlań miejsce pochówku i dokonała tegoż pochówku, uzyskawszy uprzednio informację, iż miejsce to jest przedmiotem przedłużonej rezerwacji.

Niewątpliwie zatem po ich stronie została wygenerowana wiązka uprawnień, związana z szeroko pojętym a omówionym wcześniej prawem do kultywowania pamięci osoby zmarłej, zawierających niewątpliwie elementy osobiste, co niewątpliwie pociąga za sobą elementy ochrony dobra osobistego w postaci właśnie ukonstytuowanego w ten sposób prawa do kultu pamięci zmarłego, konkurujące z ewentualnym prawem powódki wynikłym z wniesionej opłaty.

Stąd, w świetle tego co zostało wcześniej powiedziane, mogła powstać swoista konkurencyjność dóbr, z jednej strony prawo do dysponowania miejscem, wynikłe z rezerwacji, gdy do pochówku nie doszło, co ma miejsce w sytuacji powódki, oraz całokształt praw rodziny zmarłego T. P., a także faktycznych czynności, związanych z urządzeniem grobu, pielęgnacją, odwiedzaniem, odbywaniem ceremonii, kontemplacji itd.

Oczywistym jest, iż jeśli założyć, że całokształt powyższego może –z uwagi na swój osobisty charakter - być realizowane przez obce sobie osoby w zasadzie tylko rozłącznie (por. uzasadnienie orzeczenia SN z 7 lipca 2005 r., IV CK 42/05, LEX nr 180913), to w takiej sytuacji zadośćuczynić interesowi powódki w zakresie możliwości pochowania w spornej kwaterze mogłoby wyłącznie dokonanie ekshumacji zwłok T. P., czego faktycznie zresztą powódka się domagała.

Nie wymaga tu szerszego uzasadnienia to, iż wskazane rozwiązanie byłoby najdalej idącym, drastycznym i nieadekwatnym do zaistniałej sytuacji, także pociągającym za sobą znaczne uciążliwości, a nade wszystko nakładającym na rodzinę zmarłego znaczny ciężar, w tym także, a może przede wszystkim w wymiarze psychicznym.

W ocenie sądu, w tym kontekście i ustalonym stanie faktycznym sprawy można i należy różnicować sfery dóbr wzmiankowanych kręgów osób, tak w płaszczyźnie moralnej jak i obyczajowej, w tym dotyczącej zakłócenia spokoju osoby zmarłej.

Rozważania dotyczące owego wartościowania dwóch konkurujących sfer prawnych w tej płaszczyźnie zostały zawarte w orzeczeniu SN z dnia 15 kwietnia 2004 r. - IV CK 284/03, gdzie dano generalnie wyraz pogładowi, iż w tej mierze winny być brane pod uwagę wszelkie okoliczności faktyczne.

W pierwszej kolejności należy zatem rozważyć, czy rodzina, dokonując pochówku T. P., sama nie dopuściła się naruszenia zasad, o których mowa w art. 5 k.c.

W ocenie sądu jednakże rodzina ta naruszenia tych zasad się nie dopuściła, zważywszy że jej postępowanie nie miało charakteru celowego, a stanowiło co najwyżej wynik niezawinionej przez nią omyłki.

Zważyć też należy, iż oprócz przyjęcia opłaty pozwana nie przystąpiła do wykonania udostępnienia powódce miejsca, a z obowiązującego na cmentarzu regulaminu wynika konieczność oznakowania miejsc zarezerwowanych przez samego zainteresowanego. Powódka jednak nie dopełniła tego rodzaju czynności, w związku z czym postępowania rodziny osoby pochowanej nie sposób oceniać jako nagannego.

Uwzględniając ostatecznie powyższe, powództwo w zakresie ekshumacji i z tej przyczyny musiało ulec oddaleniu.

Reasumując zatem, nie doszło do naruszenia dóbr osobistych powódki, zaś ewentualnemu wyrokowaniu co do ekshumacji sprzeciwia się sytuacja prawna i faktyczna rodziny T. P., która posiada swoje samoistne i chronione w ramach dóbr osobistych i art. 5 k.c. prawo do grobu.

O kosztach procesu orzeczono po myśli art. 102 k.p.c., mając na uwadze charakter sprawy i prawnomaterialne podstawy orzeczenia końcowego, wspierające się w dużej mierze na zastosowaniu klauzuli generalnej.

Nadto powódka mogła tkwić w uzasadnionym do pewnego stopnia przekonaniu o swej racji wobec faktycznie zaistniałej pomyłki, a także stanowiska pozwanego, który uznał tę rację w zakresie spowodowania określonych perturbacji, wynikłych z zaistniałego, a niezawinionej przez powódkę sytuacji.